

ЕКСПРЕСИВНА АРТ ТЕРАПИЯ НА РАЗВИТИЕТО ПРИ ДЕЦА С ЕЗИКОВ ДЕФИЦИТ НА 5-7 Г.

Стефка Гигова

Държавен логопедичен център – София

Резюме: Изследването представя арт подход в контекста на езикова терапия при деца с езиков дефицит на възраст 5-7 г. Описаните техники са в съответствие със спецификата на езиковата терапия и са подходящи както за индивидуална, така и за групов работа. Някои от техниките са заимствани от арсенала на експресивната арт терапия, други са адаптирани или авторски.

Ефективността от приложението на съответната техника се измерва качествено с наличието на художествен продукт в края на процеса. Прави се опит за количествен анализ с критерии за измерване, приложими в арт терапията.

Ключови думи: експресивна арттерапия, езиков дефицит, количествен анализ.

EXPRESSIVE DEVELOPMENTAL ART THERAPY FOR CHILDREN WITH LANGUAGE DEFICIT WHO ARE AGED 5-7

Stefka Gigova

National Center for Speech Therapy

Abstract: In this study is presented the art approach in the context of language therapy for children with language deficit who are aged 5-7. The described techniques match the particularity of the speech and language therapy and are suitable for individual as well as group work. Some of the aforementioned techniques are borrowed from the arsenal of expressive art therapy whereas others have been adapted or are the author's own.

The effectiveness of applying the specific technique is measured qualitatively by the presence of an art product at the end of the process. An attempt is made for quantitative analysis, where the measurement criteria are applicable in art therapy.

Keywords: expressive arteterapiya, language deficits, quantitative analysis.

Въведение

Експресивна арт терапия на развитието е предназначена за клиенти с комуникативни и обучителни затруднения. Моделът е предложен от Янек Дубовски (Dubowski) въз основа на допускането, че способността за иконично /зрително/ комуникиране, чрез картини, се развива стадиално, паралелно с езиковото развитие [1]. Дубовски разглежда езиковата употреба не само като интеркомуникация / комуникация с другите/, но и като интракомуникация /вътрешна, умствена комуникация със себе си/, която придава смисъл на света. Така ние можем да взаимодействаме с различни аспекти от нашето съзнание, мисли, чувства и усещанията си за света.

Раждаме се с потенциал за развитие на езика, в качеството на езикова способност. Чрез интеркомуникация с другите, които използват майчиния ни език - нашите родители или хората, които се грижат за нас, езиковите ни заложби се разгръщат. При много от клиентите, с които работим, тази способност е нарушена. Някои използват ограничен набор от думи, други изглежда отговарят адекватно, а трети нямат разбиране на говоримия език.

При нарушения в развитието и травми в детството, се наблюдава забавяне или нарушение както в цялостното психично функциониране, така и в езиковото развитие.

В резултат на това индивидите не постигат сепарация / отделяне / от значимата фигура, която се грижи за тях. Отделянето е необходимо при изграждане на индивидуацията / чувството за собствения Аз /.

Експресивната арт терапията е подходящо средство за подпомагане на децата с езиков дефицит да развият своите рисувателни умения до репрезентативния стадий и отвъд него. Това им помага да придобият усещането за „ чувство за собствения Аз”[1].

Някои тежко увредени деца може изобщо да не достигнат до говорим език, следствие на което не използват думи, с които да изразят собствените си чувства. Предполага се, че следите, които правят в арт терапията придават форма на неназованите им емоции и те биха могли да ги споделят с друг човек. Ето защо арт терапевтите са обучени в разбирането не само на повърхностното значение на картината, изразено като съдържание. Разпознаването на чувствата, мислите и идеите, които са вложени в латентното съдържание на творбата, са особено значими както за клиента, така и за терапевта.

Изразяването на емоции чрез изкуството има регулиращо и оздравяващо въздействие към собствените емоционални преживявания [1].

Материал и метод

Настоящото изследване представя арт подход в контекста на езикова терапия при деца с езиков дефицит на възраст 5-7 г. Контингентът се състои от 33 деца, приети за терапия в логопедичния кабинет на 109 ОУ, към Държавен логопедичен център – София. Общо 30 деца са разпределени в групи по пол, възраст и езиково развитие. Отстранени са трима с нарушения от аутистичния спектър и с интелектуален дефицит.

Описаните арт техники са в съответствие със спецификата на езиковата терапия за деца в предучилищна възраст. Подходящи са както за индивидуална, така и за групова работа. Някои са заимствани от арсенала на експресивната арт терапия, други са адаптирани или авторски.

Ефективността от приложението на съответната техника се измерва качествено с наличието на художествен продукт в края на процеса. Прави се апробация за количествен анализ с критерии за измерване, приложими в арт терапията.

Техника „Книжка” за групова работа

Цел : Изработване на художествено произведение – книжка, сборник от картини и текстове на колектив от двама до четири автора.

- Задачи :
1. Сближаване на членовете на групата
  2. Снемане на напрежението
  3. Формиране на понятие
  4. Развитие на номинация
  5. Развитие на цветови гнозис
  6. Развитие на симултанен гнозис
  7. Развитие на експресивната реч
  8. Развитие на фина моторика

Материали: Бели листа, цветни моливи, перфоратор, цветни панделки, шнурчета, телчета, ножичка

- Приложение :
1. В групи
  2. В индивидуална терапия

Описание :

В зависимост от индивидуалните интереси на децата, възрастта, пола, етапа и задачите на езиковата терапия, се определя заглавието на книжката. Всяка следваща страница е свързана с предходната, както тематично, така и съдържателно. В началото на работата по формиране на група е подходящо да се направи книжка със заглавие „Любимата ми храна”. Техниката е подходяща за деца на 5, 6 и 7 г. Ако

децата пишат с печатни или ръкописни букви, записват името си и заглавието на историята. Ако не могат да пишат, терапевтът прави запис на историята.

Инструкция: Нарисувай любимата си храна. Когато си готов, ми разкажи историята на твоята картина. Аз ще те изслушам и ще запиша твоя разказ.

Разказ: Детето разказва историята на своята рисунка, а терапевтът записва разказа.

Наблюдение на процеса: Терапевтът наблюдава децата по време на рисуването, поведението им, начина на използване на материалите. Води си бележки.

Изработване на книжката: Всяко дете пробива с перфоратор на две места листа отляво. Листата се подреждат един над друг. Промушват се панделка, шнур или телче, което се завързва. Книжката е готова и децата я разглеждат, споделяйки своите любими храни.

Време за изпълнение: Една или две сесии.

Съхранение: Книжката се поставя на изложба. Показва се на родителите. В края на терапевтичния процес детето решава дали да остави рисунката си в кабинета или да си я вземе.

Техника „Книжка” за индивидуална работа

Цел: Създаване на книжка с рисунки и текстове от едно дете, което е автор.

Задачи:

1. Развитие на уменията за комуникация чрез изкуството.
2. Развитие на импресивната и експресивната реч.
3. Развитие на гнозиса.
4. Развитие на праксиса.
5. Повишаване на самооценката.

Материали: Бели листа, перфоратор, цветни телчета – лулички, панделки, шнурчета.

Описание:

Техниката дава възможност за проследяване на терапевтичния процес от началото до края чрез художествен продукт от дейността на детето-„Книжка”. Съдържанието на книжката съответства на етапите от работата с детето :

1. Интервю

1. Диагностична оценка
2. Изготвяне на индивидуален план
3. Изготвяне на индивидуална програма
4. Консултиране на родителите
5. Терапевтичен процес

На първата среща се дава рисунка със свободен избор.

Инструкция: Нарисувай каквото поискаш. Изборът е твой. Когато си готов с рисунката ми кажи, аз ще запиша разказа ти.

Наблюдение: Терапевтът дискретно наблюдава процеса. При наличие на особености в поведението и емоционалното състояние на детето, записва каквото прецени за важно.

Готовата рисунка представлява автопортрет, тя е израз на вътрешния детски свят. Това е и корицата на книгата. Ако авторът може да пише, записва името си.

Диагностична оценка: Следващата страница на книжката съдържателно допълва корицата. Въпрос на диагностична преценка е кой проективен тест да е следващ. Придържаме се към принципа на отворената диагностична оценка.

Проективни арт тестове, приложими с диагностична цел:

- „Семейството като цветя”
- „Кинетична семейна рисунка”
- „Птиче в гнездо”
- „Човек под дъжда”
- „Човек, който къса ябълка от дърво”

Арт техники, прилагани в контекста на езиковата и говорна терапия:

Те следват теми във връзка с езиковата терапия, които отговарят на индивидуалния план и са част от терапевтичната програма на всяко дете. Общо темите са двайсет. Разчетени са за период от пет месеца- от началото на октомври до края на февруари. Терапевтичният план на всяко дете определя терапевтичната му програма. От нея идват идеите за темите, с които са свързани картините и съдържанието на книжката. Арт техниките са полимодални. Те съдържат авторски текст под формата на история. Част от историите са в рими. Други представляват словесно-двигателни композиции. Протичат под формата на арт игри.

Технологията на работа със словесно- двигателни композиции:

1. Слушане на текста
2. Съвместна реч, придружена с движения
3. Рисуване на рисунка, в съответствие с текста
4. Разказ на собствена история по рисунката
5. Запис на историята от детето или терапевта

Представяне на случай:

А., Момче на 5 г., със специфично нарушение на езиковото развитие от експресивен тип, фонологичен езиков дефицит.

Момчето е втора година за терапия в логопедичния кабинет. Преди започване на езиковата терапия устната реч е неразбираема. Характеризира се с

множество пропуски на звукове, замени, размествания и редуциране на срички на равнище дума.

На ниво изречение се наблюдава липса или неправилна употреба на предлози и неправилен словоред.

Липсва логическа последователност при разказване.

Прилагане на арт техниката книжка:

Инструкция: Нарисувай, каквото искаш.

1 страница - Рисунок: „Кораб”

История : Имало едно време едно корабче, малко и самотно. Било тъжно. Никой не го обичал. Един ден станало лошо. Никой не го обича. Ги биеше. Той се натъжи и никой не му беше приятел. И стана добър. И всеки го обичаше.

В хода на езиковата терапия с А. се прилага арт техниката книжка. Заглавието на книжката е „Кораб”, защото така детето нарича първата си картина, чиято история е описана по-горе.

2 страница- Рисунок : „Семейството като цветя”

Инструкция: Нарисувай семейството си, но не като хора, а като цветя.

История:

Имало едно време една къща. Живеели мама и тате. Казаха мама:

- Ходете с тати до магазина! Отишли. Дошъл вълка. Казал, че ще изяде Антон. Той побегнал.

3 страница-Рисунок : „Птиче в гнездо”

Инструкция: Имало птиче в гнездо. То било само. Задухал силен вятър и клоната заклатил. Какво станало по-нататък? Нарисувай продължението.

История: По дадено начало да се довърши историята.

4 страница- Рисунок : „Пръсти”

Текст : „Пръсти чевръсти”

- Здравей, Палчо!- палецът на лявата ръка докосва палеца на дясната и го потупва.

- Здравей, Палчо!

- Здравей, Показалчо!- показалецът на лявата ръка докосва показалеца на дясната и го потупва.

- Здравей, Показалчо!

- Здравей, Среден!- средният пръст на лявата ръка докосва този на дясната и го потупва.

- Здравей, Среден!

- Здрасти, Безимен!- безименният пръст на лявата ръка докосва този на дясната и го потупва.
- Здрасти, Безимен!
- Здравей, Малък !- малкият пръст на лявата ръка докосва този на дясната и го потупва.
- Здравей, Малък!

Ние сме смели пръсти - пръстите на двете ръце се преплитат смели сме и чевръсти щом заедно се хванем – преплетените пръсти и китките на двете ръце се движат заедно наляво, надясно. успяваме, с каквото се захванем!

Инструкция: Нарисувай пръстите на ръцете и ги свържи един с друг да са заедно!

4 страница – Рисунка : „ Рождество Христово”

Инструкция: Чуй текста и след това нарисуй историята за раждането на Исус Христос.

Рождество Христово

Преди много години в далечна страна
живяла девойка красива, добра.
Мария се казвала тя.
Ангел Гавраил пред нея се явил:

Не бой се, Мария,
Ти ще родиш Божия син, Спасител един!
Не след дълго в тъмна пещера
се случила добрата новина.
Дева Мария родила Исус Христос.

Ангели пеели на небесата,
овчарите се радвали пред пещерата,
че Спасител се е родил,
с мир и любов дарил
хората на земята!

5 страница- „ Пролет”

Инструкция : Чуй стихотворението „ Пролет” и нарисуй Пролетта.

Пролет

Пролет синеока тича из гората,
бялото кокиче води за ръката.
Сини теменужки косите и кичат,

жълти минзухари плитката и сплитат.

Розовите рози роклята ушиха,
На принцеса Пролет те се поклониха.
Слънчо ми намигна,
Пролетта пристигна!

6 страница – храната на пролетта

Инструкция: Нарисувай любимата ти храна през пролетта.

7 страница – „Пролетна сватба”

Инструкция : Нарисувай сватбата на Принц Април и принцеса Пролет под дъгата.

Представените страници от книжката са избрани във връзка с описание различieto на отделните техники, които са използвани.

Заклучение

В заключение може да се отбележи, че изследването не е завършено. Предстои да се направи апробация за качествен артистичен анализ по критериите за измерване в арт терапията.

Библиография

- [1].Еванс, К., Дубовски, Я., 2014, Отвъд думите, Арт терапия с деца ат аутистичния спектър, Център за психосоциална подкрепа, София
- [2].Гилова, Ст., 2016, Арт подход при диагностика на деца с езиков дефицит- 5-7 г., доклад пред Втори конгрес по клинична психология с международно участие, сб. Доклади, под печат
- [3].З.Нил, П.,Левин, Е., Левин,С., 2015, Принципи и практики в експресивната арт терапия,Ръководство за терапевтична естетика, Център за психосоциална подкрепа, София

За автора:

д-р **Стефка Гилова** - Държавен логопедичен център – София, емайл: stefy_gigova@abv.bg

